

Lausunto

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö
Hallitussihteeri Satu Ylikorpi

Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

HE 72/2025 vp; Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi asevelvollisuuslakiin säännökset Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavien miesten oikeudesta hakea vapauttamisen kumoamista asevelvollisuuden suorittamisesta. Lisäksi ehdotetaan säännöksiä mahdollisuudesta jatkaa palvelusta naisten vapaaehtoisena asepalveluksena niille, jotka vahvistavat sukupuolensa naiseksi kesken varusmiespalveluksen tai jo suoritetun varusmiespalveluksen jälkeen.

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annettuun lakiin lisättäisiin säännökset palveluksen jatkamisesta asevelvollisuuslaissa tarkoitettuna varusmiespalveluksena niille, jotka ovat vahvistaneet sukupuolensa mieheksi sukupuolen vahvistamisesta annetun lain mukaisesti.

1 Esityksen tausta ja valmistelu

Esityksen taustalla on puolustusministeriöön tullut kantelu 1.8.2022, jonka mukaan ahvenanmaalainen mies oli aloittanut kesällä 2022 vapaaehtoisesti varusmiespalveluksen suorittamisen Uudenmaan prikaatissa. Henkilö pian varusmiespalveluksen aloittamisen jälkeen halusi keskeyttää palveluksen suorittamisen, jolloin Puolustusvoimien viranomaisen oli edellyttänyt, että henkilö hakeutuu tästä syystä siviilipalvelukseen. Puolustusministeriö on 24.11.2022 antamassaan ratkaisussa arvioinut, että Puolustusvoimien viranomaisen ei ole saanut edellyttää tapauksen ahvenanmaalaiselta mieheltä siviilipalvelukseen hakeutumista varusmiespalveluksen keskeyttämiseksi, sillä asevelvollisuuteen liittyvät asevelvollisuuslaista ilmenevät velvoitteet eivät koske kotiseutuoikeuden omaavia ahvenanmaalaisia. Kotiseutuoikeuden omaavien ahvenanmaalaisien miesten vapaaehtoisesta asepalveluksen oikeusvaikutuksista ei ole myöskään säädetty lailla, joten puolustusministeriö katsoi ratkaisussaan, ettei asevelvollisuuteen kuuluvia velvoitteita voida heille tästä johtuen myöskään viranomaisen päätöksellä asettaa.

Laki sukupuolen vahvistamisesta (295/2023) on tullut voimaan 3.4.2023.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi hallituksen esitystä koskevassa mietinnössään (StVM 42/2022 vp, s. 11), että valiokunnan asiantuntijakuulemisessa nostettiin esille reserviläisstatuksen säilyminen niissä tapauksissa, joissa henkilö haluaa olla reservissä, mutta sukupuolen vahvistaminen naiseksi tapahtuu vasta reservissä oloaikana ja asepalvelus on suoritettu miehenä. Valiokunnan mukaan näissä tilanteissa hallituksen esityksen lähtökohta siitä, että henkilöön sovelletaan lähtökohtaisesti hänen vahvistetun sukupuolensa mukaista sääntelyä, voi muodostua ongelmalliseksi, koska sen kategorinen soveltaminen voisi johtaa yksilön tahdon vastaiseen lopputulokseen. Valiokunta piti tärkeänä, että asepalveluksen miehenä suorittaneilla on mahdollisuus niin halutessaan säilyttää reserviläisstatus sukupuolen vaihtamisesta huolimatta. Valiokunta totesi, että voimassa olevaan lakiin sisältyvä mahdollinen tulkintaepäselvyys siitä, onko

Lausunto

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö
Hallitussihteeri Satu Ylikorpi

reserviläisstatus näissä tilanteissa mahdollista säilyttää, tulee arvioida ja tarvittaessa poistaa asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain (285/2022) muutosten yhteydessä.

Puolustusministeriö asetti työryhmän toimikaudeksi 29.9.2023- 31.12.2024 selvittämään yllä selostettuja asevelvollisuuslain muutostarpeita ja valmistelemaan selvityksen perusteella tarvittavat säädösmuutosehdotukset.

2 Esityksen tavoitteet

Esityksen tavoitteena on selkeyttää oikeustilaa ensinnäkin niiden ahvenanmaalaisten kotiseutuoikeuden omaavien miesten osalta, jotka vapaaehtoisesti haluavat hakeutua suorittamaan asevelvollisuuslain mukaista palvelusta.

Toiseksi esityksen tavoitteena on selkeyttää nykyistä oikeustilaa sekä parantaa sukupuolten välistä tasa-arvoa mahdollistamalla reserviin kuulumisen ensinnäkin niille reserviläisille, jotka ovat vahvistaneet sukupuolensa naiseksi, sekä toiseksi mahdollistaa palveluksen jatkaminen naisten vapaaehtoisena asepalveluksena niille, jotka vahvistavat sukupuolensa naiseksi kesken varusmiespalveluksen.

Lisäksi tavoitteena on pyrkiä yhtenäistämään lainsäädäntöä siten, että se vastaisi sukupuolen vahvistamisesta annetun lain vaatimuksia henkilön sukupuolen mukaisesta kohtelusta muuta lainsäädäntöä sovellettaessa.

3 Keskeiset ehdotukset

3.1 Asevelvollisuuslaki

3.1.1 Ahvenanmaalaiset

Asevelvollisuuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä säädettäisiin ahvenanmaalaisten kotiseutuoikeuden omaavien miesten oikeudesta hakea asevelvollisuuden suorittamisesta vapauttamisen kumoamista. Lakiin ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin lain soveltamisalaa koskeva säännös, jonka mukaan asevelvollisuuslaissa säädettäisiin jatkossa ahvenanmaalaisten oikeudesta hakeutua vapaaehtoisesti suorittamaan asevelvollisuuslain mukaista palvelusta. Toiseksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi luku, jossa säädettäisiin vapautuksen kumoamisen hakemusmenettelystä ja kumoamisen oikeusvaikutuksista. Lisäksi muutoksenhakua koskeviin säännöksiin esitetään muutoksia.

3.1.2 Sukupuolen vahvistaminen

Sukupuolen vahvistamiseen liittyviä menettelyitä koskien asevelvollisuuslakiin ehdotetaan säädettäväksi palveluksen aloittamista koskevan määräyksen peruuttamisesta, reserviin ja varareserviin kuulumisesta ja palveluksen jatkamisesta naisten vapaaehtoisena asepalveluksena. Myös siirtymäsäännökseen ehdotetaan muutosta, jolloin ennen tämän lain voimaantuloa sukupuolensa vahvistaneet henkilöt voisivat kuulua reserviin.

Lausunto

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö
Hallitussihteeri Satu Ylikorpi

3.2 Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta

Lisäksi naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan sukupuolensa mieheksi vahvistanut henkilö siirtyy asevelvollisuuslain piiriin.

4 Pääasialliset vaikutukset

Ehdotetuilla asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain muutoksilla selkeytettäisiin oikeustilaa, kun sekä kotiseutuoikeuden omaavien miesten vapaaehtoisesta palveluksesta olisi laintasoista sääntelyä, että sukupuolensa vahvistaneille henkilöille säädettäisiin mahdollisuudesta jatkaa palvelusta keskeytyksellä tilanteessa, jossa sukupuoli vahvistetaan naiseksi kesken varusmiespalveluksen. Myös reserviin kuulumista koskevan sääntelyn tarkentamisella selkeytetään oikeustilaa ja sukupuolen vahvistamisen oikeustilaa.

Ahvenanmaalaisten kotiseutuoikeuden omaavien vapaaehtoista asepalvelusta koskevan muutoksen myötä pystyttäisiin myös paremmin turvaamaan keskeisten tehtävien täyttäminen Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa. Muutoksen myötä asepalvelukseen hyväksyttyjä ahvenanmaalaisia kotiseutuoikeuden omaavia miehiä koskisivat palveluksen aloitettuaan samat oikeudet ja velvollisuudet, kuten muitakin asevelvollisia.

Esityksellä on myönteisiä vaikutuksia kotiseutuoikeuden omaavien naisten ja miesten yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Ahvenanmaalaisten suorittamalla asepalveluksella on merkitystä Puolustusvoimien sotilasvirkaan nimittämiseksi. Ehdotetulla muutoksella arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia kansalliseen turvallisuuteen ja maanpuolustukseen. Muutoksen myötä kotiseutuoikeuden omaavat ahvenanmaalaiset miehet voisivat asevelvollisuutensa myötä hakeutua esimerkiksi sotilasuralle, jolloin Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen palveluksessa olisi enenevässä määrin henkilöitä, joilla on myös Ahvenanmaan paikallistunte-musta. Lisäksi Ahvenanmaalla olisi myös omia reserviläisiä, joilla on paikallistunte-musta.

Reserviin kuulumista koskevan sääntelyn tarkentamisella koskien sukupuolen vahvistamista parannetaan naisten ja miesten välistä tasa-arvoa antamalla varusmiespalveluksen jälkeen sukupuolensa naiseksi vahvistaneelle henkilölle mahdollisuus jäädä halutesaan reserviin varusmiespalveluksen suorittaneita miehiä vastaavalla tavalla.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Ahvenanmaalaisten kotiseutuoikeuden omaavien miesten asepalvelus

Nykytilan säilyttäminen

Vaihtoehtoja nyt tehtäville muutoksille olisi ensinnäkin nykytilan säilyttäminen. Nykytilan säilyttämisen myötä voimassa oleva lainsäädäntö jäisi oikeusvaikutuksiltaan epäselväksi, jos ahvenanmaalaisten ottamista vapaaehtoisesti asepalvelukseen edelleen

Lausunto

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö
Hallitussihteeri Satu Ylikorpi

jatkettaisiin. Nykytilan säilyttäminen tarkoittaisi siten myös, että nykyistä käytäntöä ei olisi enää tarkoituksenmukaista jatkaa.

Asevelvollisuuslain muuttaminen poikkeuslailla

Mikäli katsottaisiin, että esityksen sisältämä sääntelyehdotus ei olisi oikeudellisesti mahdollinen, toisena vaihtoehtona olisi antaa asevelvollisuuslain muutos poikkeuslailla. Poikkeuslaissa voitaisiin säätää ahvenanmaalaisten kotiseutuoikeuden omaavien miesten väliaikaisesta oikeudesta hakeutua vapaaehtoisesti asepalvelukseen. Poikkeuslaki annettaisiin määräaikaisena ja ehdollisena. Poikkeuslain voimassaoloaikana säädettäisiin valtakunnan lailla Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:ssä säädetystä korvaavasta palveluksesta. Poikkeuslakien käyttämisen kynnys on nykyisin erittäin korkea, eikä ole täysin selvää, voitaisiinko kyseistä vaihtoehtoa sellaisenaan hyväksyä.

Korvaavasta palveluksesta säätäminen

Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n mukaan palvelusta luotsi- ja majakkalaitoksessa säädetään valtakunnan lailla maakuntapäivien saatua tilaisuuden antaa lausuntonsa asiassa. Palvelusta muussa siviilihallinnossa säädetään valtakunnan lailla, johon maakuntapäivät on antanut suostumuksensa. Korvaava palvelus suoritettaisiin velvollisen omalla äidinkielellä ja se olisi oltava mahdollista suorittaa Ahvenanmaalla. Korvaavan palveluksen myötä itsehallintoviranomaiset saisivat erilaisiin soveltuviin tehtäviin koulutetun siviilireservin erilaisten normaaliolojen häiriötilanteiden kuin myös poikkeusolojen hoitoon.

Yleisesti on tunnistettu tarve kehittää Ahvenanmaan siviilipuolustusta huomioiden Ahvenanmaan alueelliset tarpeet ja erityispiirteet. Uusi sääntely korvaavasta palveluksesta edellyttäisi kuitenkin laajempaa selvitystyötä, mitä ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi toteuttaa tämän hankkeen yhteydessä.

Perustuslain muuttaminen

Lisäksi valmistelussa on arvioitu sitä, edellyttäisikö asia perustuslain 127 §:n muuttamista. Ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan vakiintunut tulkintakäytäntö perustuslain suhteellisesta pysyvyydestä (kts. esimerkiksi PeVM 4/2018 vp, s. 3) ei asiaa ole arvioitu tarkemmin. Lisäksi valmistelussa on keskusteltu siitä, tulisiko asia ratkaista itsehallintolakia muuttamalla. Valmistelussa on kuitenkin otettu huomioon itsehallintolain erityinen käsittelyjärjestys ja todettu, että asiaa ei ole tarkoituksenmukaista pyrkiä ratkaisemaan nyt itsehallintolain muutoksella.

Sukupuolen vahvistaminen

Vaihtoehtona esityksen mallille, jonka mukaan henkilön tulee itse ilmoittaa sukupuolen vahvistamisesta Puolustusvoimille, olisi malli, jossa Puolustusvoimat saisi tiedon sukupuolen vahvistamisesta Digi- ja väestötietovirastolta. Tässä vaihtoehdossa sukupuolen vahvistamisen asevelvollisuuteen kohdistuvat oikeusvaikutukset eivät olisi henkilön oman aktiivisuuden varassa. Tilanteessa, jossa miehenä varusmiespalveluksensa aloittanut tai varusmiespalveluksen jo suorittanut henkilö vahvistaisi sukupuolensa naiseksi, Puolustusvoimien tulisi oma-aloitteisesti selvittää, onko henkilö halukas jatkamaan asepalvelustaan tai pysymään reservissä.

Lausunto

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö
Hallitussihteeri Satu Ylikorpi

Malli ei poikkeaisi sukupuolen vahvistamisesta annetun lain lähtökohdista, sillä henkilöä kohdeltaisiin tässä mallissa uuden sukupuolensa mukaisesti.

Mallin arvioidaan lisäävän merkittävästi henkilöhallinnollista työtä aluetoimistoissa. Mallin voitaisiin arvioida edistävän itsemääräämisoikeuden toteutumista ja lisäävän henkilöiden tiedonsaantimahdollisuuksia omassa asiassaan.

Määräyksen peruuttaminen

Vaihtoehtona esitettävälle sääntelylle, joka perustuisi henkilön omaan aktiivisuuteen olisi se, että viranomaisen peruuttaisi omasta aloitteestaan palveluksen aloittamista koskevan määräyksen silloin kun henkilö on vahvistanut sukupuolensa naiseksi. Malli lisäisi henkilöhallinnollista työtä aluetoimistossa ja saattaisi viivästyttää mahdollisen vapaaehtoisen palveluksen aloittamista olennaisesti.

Kuuluminen reserviin

Vaihtoehtona esitettävälle sääntelylle, joka perustuisi henkilön omaan aktiivisuuteen olisi se, että reserviin kuulumisen edellytyksenä sukupuolensa vahvistaneen henkilön olisi ilmaistava erikseen tahtonsa kuulua reserviin. Tässä mallissa henkilöä kohdeltaisiin lähtökohtaisesti uuden sukupuolensa mukaisesti ja malli olisi sukupuolen vahvistamisesta annetun lain oikeusvaikutusten kanssa linjassa. Mallin heikkoutena voidaan kuitenkin nähdä niin Puolustusvoimien kuin henkilöiden itsensä kannalta, että henkilöt poistettaisiin reservistä automaattisesti. Henkilön itsemääräämisoikeus ei toteutuisi mallissa toivotulla tavalla.

Siirtymäsäännöksen ratkaisuvaihtoehdoista

Vaihtoehtoisesti voitaisiin säätää, että henkilö, joka on suorittanut asepalveluksen ennen tämän lain voimaantuloa, voisi ilmoituksen varaisesti ilmaista tahtonsa kuulua jatkossakin reserviin. Ilmoitus olisi tehtävä henkilön kotipaikan aluetoimistolle. Henkilön olisi vahvistettava ilmoitus viimeistään kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ilmoitus on tullut vireille. Jos henkilö ei vahvista ilmoitustaan säädetyssä ajassa, ilmoitus raukeaisi ja henkilön ei katsottaisi enää kuuluvan reserviin. Mallin heikkoutena voidaan pitää henkilön automaattista poistamista reservistä tilanteissa, jossa hän on jättänyt ilmoittamatta halukkuudestaan pysyä reservissä. Lisäksi hänelle annettu sotilaskoulutus jäisi hyödyntämättä, mitä ei voida pitää maanpuolustuksen kannalta hyväksyttävänä eikä resurssien käytön kannalta tarkoituksenmukaisena.

6 Säättämisyjärjestys ja perustuslainmukaisuus

Esityksessä ehdotetaan, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Ehdotettu sääntely koskien Ahvenanmaalaisia kotiseutuoikeuden omaavia miehiä on uutta. Perustuslakivaliokunta ei ole aiemmin arvioinut ehdotetun kaltaisen sääntelyn perustuslainmukaisuutta ja tästä syystä erityisesti perustuslain 127 §:ssä säädetyn maanpuolustusvelvollisuuden näkökulmasta hallitus pitää suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon

7 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Lausunto

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö
Hallitussihteeri Satu Ylikorpi

Arviointineuvosto katsoo lausunnossaan, että esitysluonnos on hyvin valmisteltu eikä esitysluonnoksessa ei ole vaikutusten arvioinnin osalta puutteita tai kehittämiskohteita. Hallituksen esitysluonnos täyttää kiitettävästi lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen vaatimukset.

8 Voimaantulo

Laki on ehdotettu tulemaan voimaan syksyllä 2025.